

Minnesanteckningar från Sand Life - workshop i Halmstad 19 mars 2013

Inledning Gabrielle Rosquist, projektledare Sand Life

Gabrielle Rosquist inledde workshopen med att presentera projektet. Gabrielle beskrev betydelsen av förekomsten av sandiga miljöer som hyser ett stort antal arter varav många är sällsynta eller hotade. En översiktlig karta presenterades bland annat med de Natura 2000-områden som ingår i projektet. I och med att områdena är utpekade som Natura 2000-områden är Sverige förbundna att markerna sköts. Gabrielle berättade att vi tack vare Sand Life projektet nu har större möjligheter att restaurera igenväxande sandiga marker inom de utpekade områdena än vad som annars hade varit möjligt. Avslutningsvis presenterade Gabrielle övriga projektpartners samt delfinansiärer.

Henrik S Kristensen, Naturstyrelsen Danmark, ”Erfarenheter från restaurering av dynlandskap i Danmark”

Henrik berättade om Life projekten ”Life Overdrev” och Life Klithede”. Inom projekten har danskarna arbetat mycket med restaureringsåtgärder i form av bete, bränning, avverkning, röjning m.m. Henrik visade illustrativt en avbildning från 1724 som visade en kyrka omgärdad av ett helt öppet dynlandskap. Nästa bild visade samma kyrka som idag omgärdas av planterad och fröetablerad tall. Bilden är ungefär densamma längs med hela västkustens sandområden.

Henrik berättade om olika metoder och man har framförallt använt sig av motormanuell avverkning och röjning av träd och buskar där stubbarna kapats så lågt som möjligt. Danskarna har i projekten haft stor beredskap kring bränning som även fortsatt efter projekten avslutats. Naturstyrelsen har idag egen personal som vid behov kan rycka ut och bränna av områden då väderförhållandena är goda. De träd som inte avverkats innan bränning har fått stå kvar i markerna till nytta för vedlevande insekter. Henrik berättade att man sett en markant förändring i vegetationen efter bränning med en högre artdiversitet som följd.

Danmark har haft stora problem med vresros som Henrik beskrev som ”en orm i paradiset”. Den har brett ut sig ohämmat och finns överallt i Danmark. Man har kartlagt vresrosens utbredning med GPS och jämförelser mellan åren visar en kraftigt ökad utbredning. Metoder som man använt sig av inkluderar slätter, grävning, bränning och besprutning. Bränning berättade Henrik att det inte alls fungerat medan besprutning visat sig vara den mest effektiva metoden. Besprutningen av vresros har i sig krävt dispens.

Efter den stora insats som tillkommit i och med Life-projektet klarar man idag den löpande skötseln med befintliga anslag.

Åtgärderna som utförts inom projekten har föranletts av informationsspridning till allmänhet och nyttjanderättshavare. Jägare i områdena har exempelvis sett åtgärderna som mestadels positiva då nya miljöer skapats med ett större fodervärde för småviltet i form av späda skott.

Krister Larsson, Alma Natur, ”Historisk tillbakablick på sandmarkernas historia och kopplingen till biologisk mångfald”

Hur kom sanden lös?

Krister berättade att under 1500-1700-talet ökade trycket och markanvändningen i markerna. Förutom bete, åker- och svedjebbruk användes de sandiga markerna i Halland även till brytning av grästörv med blottläggning av sanden som följd. Det var bland annat de stora befästningsbyggnaderna under krigstiderna som hade behov av enorma mängder med grästörv. Ökade transporter bl.a. i form av tångtransporter över dynerna bidrog till sandens rörelse i landskapet.

Hur löstes problemen med storskalig sandflykt?

Sandgården med ris byggdes i stor skala från och med slutet av 1500-talet. Under 1800-talet förbjöds torvtäkt, trädfällning, betesdrift och tångkörning. Man sådde även in sandrör och strandråg och gödslade med tång. Krister berättade att dessa metoder resulterade i att man i stort sett löste problemen med storskalig sandflykt.

Under andra delen av 1800-talet började man plantera tall som egentligen inte var så mycket kopplat till stora problem med sandflykt utan mer kopplat till resurshållning av marken. Rädslan för sandflykten användes dock som argument och denna rädsla lever kvar än i dag.

Under 1960-talet sågs sandflykten som ett mycket stort problem varför man byggde sandstaket i stor omfattning.

Naturvården hade en period som Krister kallade ”de mörka åren” mellan 1965-1990 då man ansåg att det var det orörda man skulle skydda. ”All blottad sand var av ondo och skulle behandlas – även inom naturreservaten”. Länsstyrelsen satte under denna tid upp skyltar där allmänheten informerades om bevarandet av dynerna och att man skulle hålla sig till stigarna för att inte utsätta dynerna för slitage.

Krister kan idag konstatera att vi idag har en stor naturvårdsskuld och att de restaureringsåtgärder som vi idag måste genomföra kommer bli mer kraftfulla än de borde ha varit.

Många arter har idag försvunnit från de halländska sandmarkerna, däribland arter som svartfläckig blåvinge, trumgräshoppa, svart majbagge och fältpiplärka.

Krister berättade att samma historik i stora drag även gäller för Skåne och Öland.

Pål Axel Olsson, Lunds universitet, ”Restaurering av kalkrika sandmarker”

Fältstudier i Skåne visar att det kan finnas 5-7 rödlistade arter per kvadratmeter i de bästa kalkrika sandhabitaten. Då kalken är urlakad och pH understiger fem dör många av de kalkgynnade arterna ut. Kalkurlakningen medför att kalhorisonten ofta hittas längre ned i sandlagren.

Sandmarkerna har historiskt ofta nyttjats som åkermark. Förekomst av utbytbar fosfor kan ofta ge en indikation på tidigare jordbruk liksom att titta på historiska kartor.

Vid restaurering i kalkrika sandmarker är det nödvändigt att känna till hur djupt kalken ligger för att kunna anpassa restaureringsåtgärder till rätt djup och få upp kalkrik sand till ytan. Pål Axel visade exempel på tidigare genomförda restaureringsåtgärder som påvisar mycket goda resultat i form av etablering av kalkgynnade arter som tex tofsäxing. På Rinkaby skjutfält har man provat att tillföra kalkrik sand från ett annat område med goda resultat. Återupprepad bränning har visat sig fungera för att skapa mer näringsfattiga förhållanden.

Kill Persson, MiNa Natur, ”Erfarenheter från restaurering av sandmarker med olika typer av metoder i Halland”

Kill berättade och visade olika restaureringsmetoder där val av maskiner styrs av de åtgärder som är aktuella i området.

Aktuella åtgärder kan vara att rycka vedväxter med maskiner, grovslåtter, naturvårdsbränning, skapa sandblottor och gräva bort vresros.

Till tall och björk har man i Halland ryckt och dragit loss dessa med hjälp av grävare med grip. Efterföljande flisning av materialet har man använt sig av i stor utstäckning men där det inte har gått har man bränt på plats i stora brasor. Ett problem har varit att värmeverken inte har tagit emot stubbar från stubbrytning då sanden kan bli till glas i värmegunnarna.

Till vresros har man ofta använt sig av större grävare samt sorteringsverk för att urskilja den humusrika sanden.

Kill berättade om och visade bilder på naturvårdsbränning där ett viktigt moment är att planera var brandgatorna ska läggas.

Vid restaureringsåtgärder poängterade Kill att det är viktigt att man inledningsvis arbetar tätt med entreprenörerna för att i ett tidigt skede nå dit man vill. Restaureringsåtgärder görs mestadels från oktober till början av april. Bränning görs senare delen av mars till början av april.

Margareta Lindgren, Laholms kommun, ”Hur är det att jobba med restaurering av sandmarker ur ett kommunalt perspektiv?”

Margareta berättade om Laholms kommuns LONA-projekt vid Skummeslöv som började år 2005. Syftet var att återskapa öppna sanddynor och hedar för att gynna den biologiska mångfalden, badlivet och annan rekreation. Elva olika skötselgrupper bildades som var mycket positivt för projektet då de i grupperna engagerades både i planering och i faktiska åtgärder. Inledningsvis var det också en del som reagerade starkt negativt på åtgärderna men Margareta berättade att det lugnade ner sig med tiden och hon lade vikt vid att informera brett inledningsvis. En enkät skickades ut till de boende i Skummeslöv och det visade sig att de allra flesta var mycket nöjda med projektet. Flera guidningar har anordnats av kommunen och skolklasser har följt med vid flera tillfällen. Tack vare de goda resultaten vid Skummeslöv går kommunen nu vidare med liknande åtgärder vid Mellbystrand med hjälp av medel ur landsbygdsprogrammet.

”Diskussion om metoder och kommunikation”

Har restaureringsområdets areal någon större betydelse?

Svar: Riktigt små områden kan gör stor nytta! Det behövs både stora och små ytor där de små kan binda samman och utgöra korridorer mellan större områden.

Hur kan fröbanken se ut?

Svar: Blottlagda ytor koloniserar av både årliga och perenner. Oavsett fröbank eller ej så är det en fördel om åtgärder genomförs i anslutning till områden med förhållandevis god artrikedom. Krister berättade att det dyker upp så mycket mer än man tror och att ”kvittoarter” det vill säga arter som man tänkt sig gynna kan ge svar om man är på rätt väg.

Kan man ha någon övergripande strategi eller helhetssyn för vresros?

Svar: Att ha kunskap om vresrosens utbredning och förekomst är viktigt och att åtgärder utförs för att minska dess utbredning. Samtidigt kommer vi inte att kunna få bort vresrosen överallt eftersom den är så lättspredd och svår att bekämpa. Vi får helt enkelt lära oss att leva med vresrosen och ha en kontinuerlig skötsel för att begränsa dess utbredning.

Är nedgrävning av organiskt material hållbart, dvs att man lägger humusanrikad sand i botten med ren sand ovanpå? Det finns ju risk att denna sand kommer upp nästa gång man ska utföra åtgärder?

Svar: Viss nedbrytning sker även längre ner i sanden även om det sker i långsam takt. Det gäller att dokumentera var man utför åtgärder och hur för att kunna anpassa senare skötselåtgärder för att undvika att denna sand förs till ytan igen.

Kill Persson och Krister Larsson, ”Vilka effekter får skötseln av sandmarker på den biologiska mångfalden?”

Den samlade erfarenheten som Kill och Krister fått med sig vid restaureringsåtgärder som restaureringsbränning och blottläggande av sand är att det biologiska gensvaret blir enormt. Många tidigare sällsynta arter har idag blivit vanliga i områden som restaurerats. Ett exempel är havsmurarbi som blivit vit vanlig på flera lokaler tack vare restaureringsåtgärder. Flera av arterna som förekommer nu har tidigare inte setts i områdena.

Kill berättade om svampar i sand där många arter kräver blottad lagom trampad sand och gärna med ett högre pH-värde. Exempel på svamparter som gynnats av restaureringsåtgärder är bland annat dynspröding, sandtråding och dvärgjordstjärna. Kill förmedlade att det kan vara minst lika bra med kontinuerlig bränning som med bete med hänsyn till svampar.

Diskussion om skötsels effekter

Diskussion fördes kring miljöersättningarna i betesmarkerna kontra blottläggande av sandområden. Om allt för stora sandblottor görs i betesmarkerna kan detta direkt medföra att miljöersättningarna påverkas negativt för brukaren av marken. Det gäller därför att läsa de åtagandeplaner som brukaren har på sin mark för inskrivning av sandblottor i rimlig omfattning osv. Det är viktigt att vi som arbetar med restaureringar har en kontinuerlig kontakt med länsstyrelsernas landsbygdsavdelningar så att åtgärder sker på rätt sätt med hänsyn till befintliga ersättningsystemen.

Vilka åtgärder bör utföras för fältpiplärka? Hur ska man tänka? Krister svarade att det bland annat är lämpligt att utföra åtgärder i anslutning till redan kända kärnområden som vid Ravlunda i Skåne. Görs detta så kommer populationen förhoppningsvis att sprida sig till andra lämpliga lokaler. Diskussion fördes angående fältpiplärkans minskning. En synpunkt är att det kan råda födobrist i markerna, d.v.s. för lite insekter som i sin tur kan bero på för lite blommande växter. Någon annan undrade om minskningen kan bero på sämre förhållanden i dess övervintringsområden. Krister svarade att detta naturligtvis är faktorer som är helt relevanta. Man kan också se fältpiplärka som en symbolart, där restaureringsåtgärder som gynnar fältpiplärka samtidigt gynnar så många fler djur- och växtarter.

Avslutning

Avslutningsvis tackade Gabrielle alla närvarande och särskilt föredragshållarna för en mycket intressant och lärorik dag. Inom Sand Life kommer mycket att genomföras för att gynna sandmarkernas mångfald och vi kan nu säga att vi är på gång!

Antecknat av Johan Jansson

